

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК СКЛАДНИК РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ НА ЗАНЯТТЯХ ІЗ ЛЕКСИКОЛОГІЇ

MULTICULTURAL EDUCATION AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF FUTURE INTERPRETERS AT THE LEXICOLOGY CLASSES

Сучасні тенденції економічного, політичного та соціального життя ставлять перед системою освіти завдання виховання особистості, що живе в повазі до культури і традицій свого народу, має знання історії й коріння своєї нації, але разом із цим знає, поважає й приймає традиції й культуру інших народів, що проживають із нею в соціумі. Саме такі тенденції спонукають викладачів виховувати молодь відповідно до сучасних тенденцій. У статті розглядаються приклади розвитку полікультурної освіти в майбутніх перекладачів на прикладі занять із лексикології. Авторами наводяться приклади завдань, що не лише поповнюють і закріплюють словниковий запас студентів, а й виховують шанобливе ставлення до представників усіх національностей, що є основою полікультурної освіти. Також представлено досвід розвитку цього питання вченими-педагогами як України, так і всього світу; документи, в яких сформовані основні вимоги до полікультурної освіти.

Ключові слова: полікультурна освіта, тенденції розвитку суспільства, стратегія полікультурної освіти, принципи полікультурності, словниковий запас, лексикологія.

рами приводяться приклади завдань, которые не только пополняют и закрепляют словарный запас студентов, но и воспитывают уважительное отношение к представителям всех национальностей, что является основой поликультурного образования. Также представлены опыт развития данного вопроса учеными-педагогами как Украины, так и всего мира; документы, в которых сформированы основные требования к поликультурному образованию.

Ключевые слова: поликультурное образование, тенденции развития общества, стратегия поликультурного образования, принципы поликультурности, словарный запас, лексикология.

Education tasks which are put in education system in modern Ukraine are connected with modern tendencies of economic, political and social life. The education establishment should educate a person who respects the culture and traditions of his people, has knowledge of the history and roots of his nation as well as to know, respect and accept traditions and culture of other peoples who live with him in the society. These trends encourage teachers to educate young people according to the current trends. The aim of the article is to show the development of multicultural education in the lexicology classes of students who are trained to be interpreters. It has been presented the main models of multicultural education which can be supplied at lexicology classes with future interpreters. The authors give samples of tasks that not only boost and rooting the students' vocabulary but also raise a respectful attitude towards representatives of all nationalities which is the basis of multicultural education.

Key words: multicultural education, tendencies of society development, strategy of multicultural education, principles of multiculturalism, vocabulary, lexicology.

УДК 378.477.81.24(73)

Крохмаль А.М.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Харківського національного
університету міського господарства
імені О.М. Бекетова

Моштаг Є.С.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри іноземних мов
Харківського національного
університету міського господарства
імені О.М. Бекетова

Современные тенденции экономической, политической и социальной жизни ставят перед системой образования задачу воспитания личности, которая живет в уважении к культуре и традициям своего народа, знает историю и корни своей нации, но наряду с этим знает, уважает и принимает традиции и культуру других народов, проживающих с ней в социуме. Именно такие тенденции побуждают преподавателей воспитывать молодежь в соответствии с современными тенденциями. В статье рассматриваются примеры развития поликультурного образования будущих переводчиков на примере занятий по лексикологии. Авто-

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У сучасному світовому суспільстві Україна є невід'ємною частиною європейського освітнього простору, що зумовлює питання полікультурної освіти дітей і молоді. Варто зазначити, що гуманітарна освіта недостатньо впроваджена у вищих технічних закладах України, що зумовлює недостатнє формування цілісної особистості, якою є людина з гуманістичним світоглядом, яка не лише знає й поважає культуру своєї країни, а й шанобливо ставиться до представників інших етнічних груп. Цей факт зумовлює актуальність дослідження. Так, деякі науковці зазначають, що полікультурна освіта – формування громадянина, який готовий до ефективної й активної життєдіяль-

ності в багатонаціональному середовищі, громадянина, який розуміє та шанобливо ставиться до інших культур, громадянин, який уміє жити в мирі й злагоді з представниками інших рас, національностей, вірувань.

Розташування України на межі азійських і європейських культур зумовлює процес полікультурної освіти дітей і молоді. В Україні широко представлені різні національності й культури, а саме: росіяни, угорці, молдавани, румуни, болгари, поляки, грузини, вірмени та інші. З іншого боку, розвиток економічних, політичних, соціальних відносин із країнами-сусідами спонукає українську освіту виховувати молодь у повазі до інших культур і представників іноетнічних груп разом із глибоким

знанням і повагою до власної культури та національності. Саме цей процес у сучасній Україні висував перед освітою завдання підготовки дітей і молоді до життя в полікультурному суспільстві. Вивчення іноземних мов, на наш погляд, є одним із головних шляхів ознайомлення молоді з іншими культурами, виховання поваги до цих культур.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питаннями полікультурної освіти займалися і займаються багато вчених, серед яких є відомі філософи, історики, педагоги. Я.А. Каменський був одним із перших, хто висвітлював основні ідеї теорії полікультурної освіти й заснував програму університетського виховання, в основі якого – вміння дитини шанобливо ставитись до інших культур. У свою чергу, В. Сухомлинський сформував принцип народності, згідно з яким у процесі виховання центральне місце посідає рідна мова.

Багато сучасних українських науковців, таких як В. Болгаріна, Л. Голік, Л. Горбунова, Т. Клінченко, В. Кузьменко, О. Мілютіна, А. Солодка та інші, вивчають полікультурну освіту й передумови, що спонукали розвиток полікультурної освіти в Україні.

Питаннями формування культури студентів у системі професійної освіти займаються такі науковці, як Є. Бондаревська, Л. Волович, П. Терехов та інші. П. Сисоєв розробив концепцію мовної полікультурної освіти, що безпосередньо стосується занять з іноземних мов.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Але недостатньо досліджено виховання полікультурної освіти в майбутніх перекладачів.

Саме тому **метою статті** є показати шляхи та методи виховання полікультурної освіти разом зі знаннями, що отримують на заняттях із лексикології майбутніх перекладачів; розвиток полікультурної освіти студентів, що навчаються на перекладачів.

Виклад основного матеріалу. Проблема полікультурної освіти в Україні з'явилась відносно недавно як результат відкриття кордонів з іншими іноземними країнами. Кожен сучасний фахівець розуміє, що знання іноземних мов і культур інших народів допоможе в професійній сфері та підвищить його конкурентоспроможність на ринку працевлаштування.

Країною, що має багатий досвід у полікультурній освіті, є США. Фундамент цієї культури закладено такими вченими, як Дж. Бенкс, К. Кембел, П. Горські та інші. Саме вони стверджували, що освіта має бути спрямована на збереження й розвиток усіх культурних цінностей, традицій і норм, що існують у певному суспільстві, та їх передачу молодому поколінню. Так, Пол Гірські став одним із засновників «Полікультурного Павільйону», основна ідея якого – повага ідентичності кожного учня вчителем. П. Гірські визначив основні ідеї полікультурної освіти, а саме: кожен студент повинен мати рівні

можливості для розкриття й розвитку свого потенціалу та бути готовим до існування в багатокультурному суспільстві; педагогом має бути організовано ефективно навчання учня, незалежно від його культурної належності; будь-який прояв пригнічення студентів має бути припинено навчальним закладом; в освітньому й виховному процесі має бути врахована думка студентів; учителям варто брати активну участь у переоцінці всіх наявних освітніх практик і їх впливі на процес навчання.

Українськими та зарубіжними вченими (І. Васютенкова, Н. Данільовський, В. Кузьменко, Е. Мейлер, А. Тойнбі, Ю. Яковець та інші) досліджено історичні аспекти полікультурної освіти. На їхню думку, на найбільш ранньому етапі розвитку освіти форма осмислення світу культури було монолітна, тобто основана на абсолютизації культурної єдності, що базувалась на єдинокультур'ї. Прикладом стали середньовічні університети, що вважали всі нехристиянські культури втіленням зла та гріха. В епоху Просвітництва монокультура змінює свою спрямованість, але не скасовує свої стратегії. Тобто освіта залучається до європейської культури, вважаючи всі інші культури відсталими. У ХХ столітті просвітницька культура набуває статусу універсальної, що призводить до підвищення конфліктогенної ситуації на міжетнічному ґрунті. У кінці ХХ – початку ХХІ століть з'являється полікультурна освіта. Багато вчених стверджує, що сучасна людина має не лише володіти знаннями про культуру й традиції інших народів, а й шанобливо ставитись до цих традицій. На сучасному етапі розвитку економіки та міжнародних відносин варто зазначити, що саме полікультурна освіта сприяє професійному самовдосконаленню майбутніх спеціалістів і підвищує їхню конкурентоспроможність, даючи можливість економічній співпраці з представниками інших країн.

У сучасних словниках можна знайти певну кількість визначень поняття «полікультурна освіта». Зокрема, в Енциклопедії освіти за редакцією В. Кременя зазначено, що розуміння сутності полікультурної освіти й виховання у світовій педагогіці відбувається завдяки таким підходам: акультураційному, тобто пов'язаному з утворенням гармонійних відносин між членами різних етнічних груп; діалоговому, основаному на ідеї культурного плюралізму; соціально-психологічному, згідно з яким полікультурна освіта є особливим способом формування певних соціально-установчих ціннісно-орієнтаційних схильностей, комунікативних та емпатичних умінь, за допомогою яких здійснюється розуміння інших культур [5, с. 691].

Полікультурна освіта базується на таких законодавчих документах України: Конституції (Основному Законі) України, Законах України «Про національні меншини в Україні», «Про об'єднання громадян». Європейськими країнами розроблена

освітня стратегія, що відображена в документах ЮНЕСКО, ООН, Європейського Союзу, Ради Європи. Серед них – Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, Конвенція про запобігання злочинам геноциду й покарання за них тощо.

Говорячи про зміст полікультурної освіти, варто зазначити, що мають бути враховані такі факти, як соціокультурне оточення студента, соціо-економічне та соціокультурне становище регіону, де мешкає студент.

Мета полікультурної освіти – створення демократичної держави, що характеризується толерантним ставленням до національних меншин, повага культури національностей, які проживають на її території, надання рівних громадянських прав представникам усіх національностей, повага національних цінностей як своєї держави, так й іноземних держав. Цінності можуть бути особисті, але, говорячи про полікультурну освіту, варто зазначити, що важливими є універсальні цінності. Саме повага й шанобливе ставлення до різноманітних цінностей виховується на заняттях з іноземних мов у майбутніх перекладачів.

У практиці світової педагогіки існує певна кількість моделей полікультурної освіти, де враховуються зміст, принципи й мета полікультурної освіти в навчально-виховному процесі. Найвідомішими є дидактична, когнітивна, культурно-специфічна, експериментальна, загальнокультурна, емоційна та поведінкова.

Дидактична модель ґрунтується на припущенні, що розуміння культури приходить зі знаннями історії, традицій і звичаїв, необхідними для ефективної взаємодії з її представниками. Саме із цієї причини під час підготовки майбутніх перекладачів на заняттях із лексикології студенти вивчають не лише певні лексичні одиниці, а й етимологію цих слів і висловів. Також приклади вживання лексичних одиниць студенти знаходять у текстах, що відображають історію й культуру народу, мову якого вони вивчають.

Наступна модель – *експериментальна*, основа якої – переконання, що найбільше знань люди беруть із власного досвіду, наприклад, з особливого роду активності й рольових ігор-симуляцій, які створюються для того, щоб виявити проблемні ситуації під час підготовки або в процесі міжкультурної взаємодії. Саме для досягнення цієї мети студентам пропонуються рольові ситуації, наближені до реальності, де, використовуючи певні лексичні одиниці, вони мають можливість максимально приблизитись до культури країни, мову якої вони вивчають.

Культурно-специфічна модель дає студентам змогу зрозуміти принципи взаємодії з представниками конкретної культури або – ширше – специфіку цієї культури. У студентів, які готуються до

перекладацької професійної діяльності, є можливість застосування лексичних одиниць у безпосередньому спілкуванні з носіями мови, що вивчається. Тобто на заняття можуть бути запрошені представники країн, які розмовляють мовою, що вивчається, з метою закріплення й практичного застосування лексичних знань, з одного боку, і розуміння принципів взаємодії з представниками конкретної культури.

Загальнокультурна модель призводить до усвідомлення того, що існують психологічні явища (негативні стереотипи, упередження тощо), які заважають гармонійним міжетнічним відносинам. Це усвідомлення приходить як результат вивчення текстів, спілкування з представниками мови, що вивчається.

Тобто, вивчаючи й закріплюючи певні лексичні одиниці через читання та спілкування, студенти мають можливість не лише вивчати лексичні одиниці, а й усвідомлювати психологічні явища в міжкультурологічному аспекті.

Когнітивна модель робить акцент на отриманні учнями інформації про культури й міжкультурні відмінності. Вивчення й закріплення лексичних одиниць відбувається на основі матеріалу з оригінальних текстів, де є можливість не лише вивчати мову, а й порівнювати культуру України та країни, мова якої вивчається.

Емоційна модель орієнтована на трансформацію установок, що пов'язані з міжкультурною взаємодією, відчуттями людей щодо «інших». Під час рольових ігор, які широко застосовуються у вивченні іноземних мов, а саме лексичних одиниць, студенти навчаються не лише використовувати певну лексику, а й правильно емоційно реагувати на культурні відмінності.

Поведінкова модель формує вміння та навички, що підвищують ефективність спілкування. На етапі закріплення лексичних одиниць, які вивчаються, студенти мають можливість навчитися використовувати їх у діалогічному мовленні за допомогою рольових ігор, звертаючи увагу на культурологічний аспект, що зобов'язує не лише правильно використовувати лексичні одиниці, а й враховувати культуру спілкування з представниками національності, мову якої вони вивчають.

Висновки. Отже, варто зазначити, що підготовка майбутніх перекладачів має відбуватись з урахуванням не лише передачі знань, що стосуються мови, а й вимог держави до виховання полікультурно освіченої людини, що трактується як особливий спосіб мислення, оснований на ідеях свободи, справедливості, рівності; процес залучення юного покоління до багатства світової культури через послідовне засвоєння знань про рідну й загальнонаціональну культури; спосіб допомоги особистості в подоланні шляху від засвоєння етнічної, національної культури

до усвідомлення спільності інтересів народів у їхньому прагненні до миру, прогресу через культурний розвиток; модель сучасної освіти. Як зазначено й підтверджено прикладами в статті, вивчення лексичних одиниць тісно й невід'ємно пов'язано з вивченням культури та вихованням шанобливого ставлення до представників національності, мова якої вивчається.

Зростання потреби в вивченні іноземних мов становить великий науковий інтерес до розвитку нових прийомів і шляхів передання знань з іноземних мов поряд із вихованням полікультурності в майбутніх перекладачів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Асаєва В.В. Філософія сучасної полікультурної, мультимедіальної освіти. *Науковий вісник України*. URL: www.info-library.com.ua/books-txt-11612.html.
2. Болгаріна В., Лощенова І. Культура і полікультурна освіта. *Шлях освіти*. 2002. № 1. С. 2–6.
3. Вікторов В. Проблема управління якістю освіти (соціально-філософський аналіз). *Вища освіта України*. 2005. № 4 (14). С. 17–22.
4. Полікультурна освіта в Україні / Л.О. Голік, Т.В. Клищенко, М.Ю. Красовицький, Г.І. Левченко. *Завуч*. 1999. № 29/35 (жовтень). С. 34.
5. Дмитриев Г.Д. Многокультурное образование. Москва: Народное образование, 1999. 208 с.
6. Енциклопедія освіти / гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
7. Кузьменко В.В., Гончаренко Л.А. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи: навчальний посібник. Херсон: РІПО, 2006. 92 с.
8. Лощенова І.Ф. Проблема полікультурності у педагогічних теоріях. *Педагогічні науки*. Випуск II.
9. Макаев В.В., Малькова З.А., Супрунова Л.Л. Поликультурное образование – актуальная проблема современной школы. *Педагогика*. 1999. № 3. С. 5.
10. Полонский В.М. Понятийно-терминологический словарь по народному образованию и педагогике. Москва: ИТО и ИРАО, 2001. 76 с.
11. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология: практикум. Москва: Аспект Пресс, 2006. 208 с.
12. Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека: советы воспитателям. Минск: Нар. обр., 1978. 291 с.
13. Термінологічний словник з культурології / уклад. Н. Больша, Н. Єфімчук. Київ: МАУП, 2004. 141 с.
14. Ушинский К.Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. Москва: Педагогика, 1990. 402 с.
15. Backer G.C. Planning and Organizing for Multicultural Instruction. Addison-Wesley Publishing company. USA. 1994. 217 p.
16. International Dictionary of Education. Vol. 7. Oxford, 1994. P. 3963.